

тиш ҳаракатларини ўргатиш натижасида йирик ва майда моторикага йўналтирилган ҳаракатли ўйин берилса, натижада болада машқ бажариш баробарида юриш, югуриш, сакраш, улоқтириш, илиб олиш, иргитиш малакалари секин-аста шаклланиб, ҳаракатли ўйин эса улар эгаллаган кўникмаларини мустаҳкамлашда ёрдам беради. Хулоса қилиб айтганда,

ҳаракатли ўйинлардан ўз ўрнида гуруҳларга ажратиб, тарбияланувчининг ёши ва жисмоний имкониятини инобатга олиб, машғулот шакли ва мақсадига кўра, ташқи мавсумий омилларга ҳамда ҳудудий шароитлардан фойдаланган ҳолда ташкиллаштириш мактабгача ёшдаги болаларни ҳар томонлама ривожлантиришда муҳим аҳамият касб этади.

Адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев раислигида 2017 йили 19 декабрь куни мактабгача таълим тизимида амалга оширилаётган ислохотларни таҳлил қилиш ва истикболдаги вазифаларни белгилаб олишга бағишланган видеоселектор йиғилишидаги маъруза
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 майдаги “Ўзбекистон Республикаси мактабгача таълим тизимини 2030 йилларгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПҚ-4312-сонли қарорининг 1-3 иловаси.
3. Усмонхўжаев Т.С. Миллий ва ҳаракатли ўйинлар.Т.: 2015., Усмонхўжаев Т.С. Мактабгача таълим муассасаларида жисмоний тарбия.Т.:2006, Литвинова М.Ф. Русские народные подвижные игры. М.:1985, Фролов В.Г. Юрко Г.П. Физкультурные занятия на воздухе с детьми дошкольного возраста.М.: 1983, Усмонхўжаев Т.С. Ф.Ф.Хўжаев. Ҳаракатли ўйинлар.Т.:1992, Усмонхўжаев Т.С. 500 ҳаракатли ўйинлар.Т.: 2016, Усмонхўжаев Т.С. Мелиев Х.А.Жисмоний тарбия. Т.:2003, Менджерикская Д.В. Воспитатель о детской игре.М.: 1984, Глазырина Л.Д. Физическая культура - дошкольникам. М.:1999, Лэндрет Г.Л. Игровая терапия: искусство отношений. М.:1998, Пензуллаева Л.И. 5-6 ёшли болалар учун жисмоний тарбия, машғулоти.Т.:1992, Каримов М.К. Болалар боғчасида жисмоний тарбия.Т.:2004, Йўлдошева Р. Ўзбек халқ ўйинларининг тарбиявий аҳамияти.Т.:1992,Азизова Р. Спорт ва ҳаракатли ўйинларни ўқитиш методикаси. Т.:2010, Раҳимқулов К. Миллий ҳаракатли ўйинлар.Т.: 2012, Керимов Ф.А. Яқка кураш элементларида эга бўлган ҳаракатли ўйинлар, Crogh S.L. Educating young children. USA 1996.

РЕЗЮМЕ

Мақолада мактабгача ёшдаги болаларда ҳаракатли ўйинларни ўтказиш методикаси ҳамда жисмоний тарбия машғулотида қўлланиладиган ҳаракатли ўйинлар мазмунини ёритилган.

РЕЗЮМЕ

В статье даются методические рекомендации по организации проведения подвижных игр с детьми дошкольного возраста в процессе занятий по физическому воспитанию.

SUMMARY

The article contains methodical recommendations how to organize moving games with pre-school children during the lessons in physical training.

МЕКТЕП БИЛИМЛЕНДИРИҶИ СЫПАТЫ ҲАМ НЭТИЙЖЕЛИЛИГИН АСЫРЫҶ МӘСЕЛЕЛЕРИ

А.Нурланов – үлкен оқытушы

Әжиян атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

Таянч сўзлар: инновация, мактаб, компьютер, педагогика, психология, таълим, тарбия, маданият, табият, фауна, флора, педагогика технологияси, социология, идеология, ижтимоий мухит, комил инсон.

Ключевые слова: инновация, школа, компьютер, педагогика, психология, образования, воспитания, культура, природа, фауна, флора, педагогическая технология, социология, идеология, социальное среда, личность.

Key words: innovaci school, society, pedagogics, psychology, education, upbringing, culture, nature, flora, fauna, pedagogical technology, sociology, ideology, social sphere, persohality.

Инсан тәрбиясы бул ең уллы курамалы ҳәм машақатлы ис болып, ол илимий техникалық прогресс заманында мәмлекетимизди социал-экономикалық раўажландырыўшы күш есапланады. Адамзат туўылған күннен баслап шаңарақ орталығында жасап, камил инсан болып қәлиплесиўине негиз жаратылады, ал онын қәлиплесиўи ушын тийкаргы хызмет мектеплерде әмелге асырылады. Мектеп бул жәмийетимиздиң бир бөлими болып, онда пүткил халқымыздың келешегі дөреледи. Мектепте жоқары мағлыўматлы қәнийгеликлер тараўына ҳәм пухаралық мийнет тараўларына жаңа әўладларды тәрбиялап, пүткил мәмлекетимиздиң ертенги күни жаратылады.

Келешегимиз болған жасларымзды мәдений тәрбия ҳәм интеллектуаллығын раўажландырыўға қаратылған оқыў тәрбия процессинде билимлендириўдиң инновациялық форма ҳәм усылларын қоллаў максетинде **Ўзбекстан Республикасы Президенти Ш.М.Мирзиёевтың 2018-жыл 5-сентябрьде шыққан «Халық билимлендириўин басқарыў системасын жетилистириў ҳақында»ғы қарарында** ҳәзирги мектеп билимлендириўдеги бир қатар кемшиликлер атап өтилген [1:9]. Соның ишинде мектеп билимлендириўиниң сыпаты, оқытуўшылардың билим дәрежесин ҳәм педагогикалық шеберлигин, ахбарот коммуникациялық технологияларын қоллаў ҳәм материаллық техникалық базасының жетерли дәрежеде емеслиги сынға алынған еди.

Ҳәзирги ўақытқа шекем мектеплерде оқытуўшылар өз қәнийгелиги бойынша жақсы сабақ өтсе, класста оқыўшылар сабаққа толық

үлгерсе ҳәм мектеп питкерийўшилериниң жоқары оқыў орнына кириў санына қарап мектеп жәмәәти үлкен жетискенликлерге еристи деп есаплаймыз. Бирақ, мектеп питкерийўшилериниң билим көнликпелери, руўхый дүнъясы мәдений, жуўапкершилиги, дүнъяға көзқараслары жәмийетимиз раўажландырыўының бүгинги кунги талабына жуўап береме?

Ҳәзирги заман мектеплеринде тәрбиялық процесслерди басқарыў дегенде балалардағы табият тәрәпинен берилген унамлы қәсийетлерди раўажландырыў ямаса оның социаллық орталықта өзін унамсыз тутыўын, тәртипсизлик етпеўин қадағалап барыў ғана емес ал ҳәр бир инсанның өзін өзи тәрбиялайтуғын өзінде физикалық ҳәм руўхый күшлерди мұдамы раўажландырыўшы зәрүрликти қәлиплестириў болып табылады [2:20].

Мектеп бағдарламаларының курамаласқан турлери ҳәзирги күниң талабына сай тәлим-тәрбия берийўге қарсы келеди. Әдетте көпшилик оқытуўшылар өзи оқытатуғын пәнин әҳмийетли деп биледи. Мысалы, математикалық формулалар, электр приборлары, химиялық реактивлер, компьютер техникалары менен ислесиў усаған көнликпелерди үйренеди, ал фауна ҳәм флора түрлериниң майда генетикалық бөлеклериниң дүзилиси, олардың жер бетинде тарқалыўы ҳәм т.б ызамлықлар ҳақында мағлуматлар тек қәнийгелер ушын керек деп ойлайман. Усы мәселелерди есапка алып, оқыў жобасына киргизилетуғын материалларды педагогикалық ҳәм социологиялық талаптарға сай таңдап алынса мақсетке муўапық болар еди. Соның

ушында мектеп жасындағы балаларға ҳазирги дәўир илиминин ҳәр қыйлы тараўларынан жыйналған жоқары дәрежедеги билим бериў емес, ал жасларды камил инсан болып қәлиплесиўине хәм раўажланыўына мүмкиншилик беретугын зәрүр билимлер менен тәрбиялық көнликпелерди үйрениўге жәрдемлесиў болып табылады.

Биз жасларды мийнетке таярлаў дегенде нени түсинемиз? Усы ўақытқа шекем мектептерде жасларды мийнетке тәрбиялап атырмыз, бирақ оның ең баслы жуўмағы мийнетке болған зәрүрликлерди қәлиплестире алмай атырмыз. Мектептерде мийнетке үйретиў сабақларында балаларда мийнетке болған унамлы қатнас, адамлар мийнетине хүрметли қатнас көнликпелерин қәлиплестириў ушын оқыўшыларға берилген тапсырмалардың қыйыншылықларын өз мийнетинин жуўмағының нәтийжеси, өз шаңарағына жәмийетке пайда келтиретугының билсе ғана мийнетке болған зәрүрлик көнликпелерин пайда етиўимизге болады [3:34].

Жасларға мийнет тәрбиясын бериўде мектеп пенен жәмийетимиздеги үлгили мийнет көрсеткишлерин байланыстырып, оларда мийнеттин жәмийетте, коллективте, шаңарақта камил инсан болып қәлиплесиўиндеги атқаратуғын хызмети ҳаққында түсиниклерди қәлиплестириўимизге болады. Мектеп оқыўшыларында мийнетке болған зәрүрликлерди күшейтиў арқалы олардың руўхый мәдениятлылығын раўажландырыўға мүмкиншилик жаратып, мектептерде балалардың уқыпшылықларына, талабына сәйкес еркин мийнет етиўи арқалы өз бетинше ойлаў, дәретиўшилик таңлаў уқыпшылықларын раўажландырыўымызға болады. Атап өткенимиздей, ҳәр қандай мийнет балаларда гөззаллық сезимлерди оятыў, мийнетке болған инталылықты, өз қызығыўшылығына байланыслы таңдай билиў мүмкиншиликлерин оятады.

Оқыўшылардың кәсипке болған қызығыўшылығы, мейиллиги мектеп жасынан басланады хәм өз қызығыўшылығы тийкарында факультатив сабақларға хәм сондай-ақ дөгерек жумысларына қатанасады. Мектепте шөлкемлестирилген факультатив сабақлар менен дөгерек жумысларының дурис жолға қойылмаўы оқыўшыларда мийнетке болған зәрүрлик көнликпелерин пайда етиўдеги кемшиликлер оқыўшылардың кәсипке болған қызығыўшылығын оята алмай атырмыз. Нәтийжеде оқыўшылар мектепти питкергеннен кейин жоқары оқыў орыналары ямаса кәсип өнер колледжлери қанигеликлерин таңлаўда өзлеринде анық бағдар болмағанлығы себепли ата-анасы мәсләхәт берген орыналарға тапсырыўға мәжбүр болмақта.

Оқыўшылардың билим сапасының нәтийжелилигин асырыўда оқыў процессинде қолланылатугын техникалық хәм көргизбелли кураллардың әҳмийети жоқары.

Көргизбелли кураллар оқыўшылардың дүнья кубылысларын көз алдына келтириўин хәм фантазиясын байтыўға кең мүмкиншилик жаратады. Уллы чех педагог алымы Ян Амос Каминскийдің «Мың мәрте еситкеннен бир мәрте көрген абзал» деген пикири ҳазирги заман педагогикасы раўажланыўында өз әҳмийетин жоғалтпаған.

Мектеп география сабағы оқыў ханаларында сабақлардың сапасын тәмийинлейтуғын барлық керекли көргизбелли кураллар, карталар таў жыныслары хәм минераллар, өсимлик, топырақ коллекциялары, ҳаўа райын бақлаў ушын керекли метеорологиялық әспаб үскенелер, техникалық кураллардан оқыў фильмлерин көрсетиў ушын телевизор, видео магнитофон, кинопроектор, экранда географиялық сүүретлеў проекцияларын

көрсетиў ушын диапроектор, кадоскоп хәмде тәбийий процесслерди сүүретлеўи хәр қыйлы моделлер болыўы зәрүр.

Хәзирги мектеп география ханаларында сабақларды алып барыў дәстүрий оқытыў усулларында картадан пайдаланып аўыз еки түсиндириў методлары менен шекленип, жоқарыда айтылған көргизбелли кураллардың жетиспеўшилиги себепли оқыўшылардың сабаққа болған қызығыўшылығын оята алмай атырмыз.

География пәни бойынша кластан тыс жумысларда тәбият кубылысларын бақлаў, топырақ өсимлик қатламларын үйретиў, ҳаўа райын бақлаў, атмосфералық кубылысларды өлшеў хәм тәжирийбелер алып барыў, тәбиятқа саяхат, мектеп қасында шөлкемлестирилген географиялық майданшаларда алып барылыўы керек. Бирақ тилекке қарсы оқыўшылардың класта алған теориялық билимлерин әмелиятта қолланыў арқалы олардың пәнге болған қызығыўшылығын артыратугын географиялық майданшалар дерлик жоқтың қасында.

Жуўмақлап айтқанымызда мектепте тәлим тәрбия жумысларын шөлкемлестириўде оқытыўшылардың хәзирги заман илим жаңалықлары менен куралланып өз үстинде ислеўи, жаңа педагогикалық әдебиятлар, технологиялық усуллар менен таныс болыўы хәм өз сабағының техникалық көркемчилигине айрықша итибар бериўидей педагогикалық шеберлигине, талапшаңлығына хәм компонентине байланыслы болады.

Мектеп билимлендириўи сапасы, нәтийжелилигин асырыўда төмендеги оқытыў процесси ўазыпаларын орынлаў үлкен әҳмийетке ийе.

-Мектептеги педагог қәнийгелер мийнетинин техникалық тәмийинлениўи хәм хәзирги ИТП жағдайында илим жетискенликлерин бақалайтуғын адамлардың жумыс усуллары, нәтийжелери, көнликпелери, тәжирийбелери адам ақылының дәретпеси екенлигин дәлиллей.

-Оқытыў процессин активлестириў бунда сабақ ўақтында оқыўшыларды мүмкиншилиги болғаныша пассив тыңлаўшы қылмай көбирек инновациялық интерактив методларынан пайдаланып олардың искерлигин активлестириў.

-Сабақ хәм сабақтан тыс жумысларында ахборот техникалық көргизбелли кураллар, әспап үскенелерден толық пайдаланылса, оқыўшылардың сабақта белсендиллиги, пухта өзлестириўи, ядында узақ сақланыўы көнликпелери қәлиплеседи.

-Оқыўшылардың көбирек өз ойы, пикири, қолы, хәркети менен өзбетинше ислеўин тәмийинлесек оқыўшылардың өзбетинше ойлаў, пикирлеў, шешим қабыл етиў көнликпелери раўажланады.

-Оқыўшылардың жәмийетимизде жүз берип атырған социаллық кубылысларды туўры түсине билиўине, адамларды қызықтыратугын мағлыўматлардың хәр түрлилиги, теңсизлиги жағдайында мағлыўматларды дурис таңлап алыў уқыпшылықлары раўажланады.

-Компьютер жәрдемінде ямаса оқытыўшының искерлиги нәтийжесинде оқыўшылардың оқыў материаларын өзлестириў барысын қадағалаўда оқыўшылардың жеке өзгешеликлерин есапқа алып программалық оқытыў усулларынан пайдаланаў хәм т.б

Усы мақсетте мектеп билимлендириўинде педагог қәнийгелердин билими хәм тәрбиялық искерлигин заман талабына сай дурис шөлкемлестирип, оқыўшылардың сабақта еркин пикирлеп, белсендиллиги менен өзбетиншеллигин раўажландырсақ сабақтың сапасы хәм нәтийжелилигине ерисиўимизге кең мүмкиншиликлер жаралады.

Әдебиятлар

1. Өзбекстан Республикасы Президенти Ш.М.Мирзиёевтың «Халық билимлендириўин басқарыў системасын жетилистириў ҳаққында» ғы қарары. -Т.: «Ўзбекистон», 2018.
2. Харчев А.Г. Социология воспитания. -М.: 1990.
3. Семенов Н. О некоторых перспективах развития трудовой деятельности. -М.: 1973.

РЕЗЮМЕ

Маколада ёшларни комил инсонлар қилиб тарбиялашда муҳим роль ўйновчи таълим ва тарбиянинг самарадорлигини оширишнинг баъзи масалалари қараб чиқилган.

РЕЗЮМЕ

Для формирования личности в коллективе основная задача в ответственности принадлежит образовательной и воспитательной работе в школе. В статье рассматриваются некоторые вопросы повышения эффективности воспитательной работы в становлении и формировании личности учащихся в общеобразовательных школах.

SUMMARY

Education and upbringing work at school is directed to solving the main tasks – teaching responsibility, forming a personality in community. The article deals with some issues of increasing effectiveness of the educational work in forming pupils' personality at general educational schools.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СЕМЬИ И ШКОЛЫ, НАПРАВЛЕННОЕ НА САМОРЕАЛИЗАЦИЮ УЧАЩЕГОСЯ

Г.Ж.Оразбаева - старший преподаватель

Каракалпакский государственный университет имени Бердаха

Таянч сузлар: мактаб, оила, педагог, ота-она, таълим, укувчиларнинг мустикаллигини ривожлантириш

Ключевые слова: школа, семья, педагог, родители, образование, самореализация.

Key words: school, family, teacher, parents, education, self-realization.

Вопросы воспитания и развития основ нравственно-го, духовного самосовершенствования учащихся привлекают к себе всё больше внимания и рассматриваются современными педагогами, психологами, философами и социологами в ряду важнейших общественно-педагогических, общенациональных и общенаучных проблем.

В новых социально-экономических условиях узбекского общества очень важно выдвижение на первый план задачи побуждения каждого человека к самовоспитанию и повышение индивидуальной ответственности за его результаты. В связи с глобализацией и информатизацией общества в целом и системы образования в частности взаимодействие семьи и школы приобретает новое содержание, что диктует иное видение роли родителей в этом процессе. Значительно возросла ответственность родителей за выполнение своих обязанностей, однако не каждый родитель это понимает. Далеко не весь потенциал семейного воспитания реализуется в полной мере. Школа призвана обеспечить единство педагогов и родителей, он обязан помочь семье каждого учащегося в формировании независимой личности, способной неординарно мыслить, активно действовать, принимать решения и нести за них ответственность, анализировать и прогнозировать ситуации, т.е. личности, способной реализоваться в современных социокультурных условиях.

Под взаимодействием семьи и школы мы понимаем активное включение родителей и педагогов в обсуждение и выполнение действий при принятии решений в образовательном процессе. Взаимодействие предполагает получение постоянной обратной связи, партнерского общения, что означает принятие ценности каждого, его мнения, интересов, особенностей.

В данной статье мы рассматриваем взаимодействие семьи и педагогического колледжа, направленное на самореализацию учащихся в учебной деятельности. Семья должна быть не только потребителем и заказчиком в системе образования, но, что особенно важно, главным партнером педагогического колледжа в самореализации личности учащегося, активным участником образовательно-воспитательного процесса, что крайне затруднено в условиях сложившегося стереотипа традиционного образования. Уходит в прошлое официально осуществляемая в нашей стране политика превращения воспитания из семейного в общественное.

Для педагога же школы важно понимание роли и специфики личностной рефлексии для развития способности индивида сделать самого себя предметом рассмотрения и практического преобразования, становления его субъектной позиции по отношению к собственной жизнедеятельности, самореализации. Научить этому – значит дать учащемуся инструмент для самовоспитания и саморазвития. Для этого, по нашему мнению, у педагога школы должен быть достаточно развит личностно-творческий компонент профессиональной деятельности, побуждающий его к проявлению инновационного стиля педагогического мышления.

Субъектом взаимодействия семьи и школы выступает именно преподаватель (классный руководитель,

учителя-предметники) и общеобразовательное учреждение как коллективный субъект. Субъектом собственной самореализации – учащийся. Учащийся – связующее звено в сотрудничестве школы и семьи, консолидирующий центр, главная фигура коллективного педагогического творчества, вокруг которой выстраивается целостный учебно-воспитательный процесс, организуется микросоциум. В этой ситуации учащийся становится субъектом не только учебной и внеучебной деятельности, но и собственной самореализации. Более того, он становится активным субъектом совместной деятельности всех участников педагогического процесса – учителей, сверстников и родителей. Выделение субъектов взаимодействия семьи и школы, направленного на самореализацию предполагает, что процесс постановки цели, выбора объекта, видов, форм деятельности осуществляется совместно педагогом и учащимся.

Учащийся средней школы при решении новых жизненно важных задач и формировании новой системы ценностей – ценностей взросления, общественной деятельности – актуализирует потребность в самореализации. Представление учащегося о самом себе выступает как результат деятельности самоанализа, самосознания. Оно включает в себя осознание своей тождественности; собственного «Я» как активного, деятельного начала в себе; своих психических свойств и качеств и определенной совокупности социально-нравственных позиций, что способствует успешной творческой самореализации учащегося в процессе овладения знаниями.

Образовательное учреждение как коллективный субъект обеспечивает организационно-педагогические условия для такой деятельности (в том числе повышение профессиональной компетентности педагогов в вопросах самореализации учащихся). Взаимодействие семьи и школы осуществляется посредством активных форм и методов, к которым относятся беседы, дискуссии, тренинги, деловые и ролевые игры, «мозговой штурм», проектирование, моделирование и т.п. Их характерными чертами являются диалогичность, творческий характер деятельности. Направленность на саморазвитие, самореализацию, предоставление учащемуся свободы в принятии решений, творчестве, выборе содержания, способах деятельности, создании ситуации успеха.

Самосовершенствование и самореализация учащегося как личности – это процесс осознанного, управляемого самой личностью развития, в котором в субъективных целях и интересах самой личности целенаправленно формируются и развиваются ее качества и способности.

Одной из важнейших задач возрастного становления является формирование у обучаемых позиции субъекта собственного развития, способного самостоятельно намечать личностно значимые цели, выбирать пути, способы и средства их реализации, организовывать и анализировать их выполнение. Однако, признание важности и необходимости решения обозначенной задачи не означает, что все учащиеся непременно достигают высочайшего уровня самостоятельности и готовности к